

Mitsutoshi Inaba
Fujieda, Japan

PISANJE JAPANSKIH LISTOVA O SARAJEVSKOM ATENTATU

Apstrakt: Cilj je ovoga rada istražiti kako su Sarajevski atentat razmatrali japanski listovi prije Prvog svjetskog rata. Pritom, predmet analize nisu samo tokijski nego i listovi u lokalnom gradu i kolonijama, sve to kako bismo dobili što svestraniju sliku. U vezi s tim osvrćemo se i na dosada nepoznatu stranu tj. opis japanskih posjetilaca u Bosni i Hercegovini prije Prvog svjetskog rata. Oni prikazuju kontekst o Bosni i Hercegovini u kome se razmatrao sami atentat, tj. kontekst upravljanja kolonijama, naročito Formosom. Obje analize objašnjavaju kakvu je ulogu atentat imao u japanskoj slici svijeta, odnosno njegovog položaja u geopolitičkom kontekstu neposredno prije Prvog svjetskog rata.

Ključne riječi: Sarajevski atentat, Prvi svjetski rat, Bosna i Hercegovina, Japan, Formosa, upravljanje kolonijama.

Abstract: The aim of this paper is to examine how Japanese newspapers covered the Sarajevo assassination before World War I. The analysis includes not only Tokyo newspapers, but also newspapers in the local city and colonies for the purpose of obtaining a more comprehensive picture. In this regard, we will consider the so far unknown side, that is, descriptions provided by Japanese visitors to Bosnia and Herzegovina before World War I. They provide for the context on Bosnia and Herzegovina in which the assassination itself was analyzed, namely, the context of management of colonies, in particular Formosa. Both analysis explain the role that the

assassination had in the Japanese perception of the world, specifically its position in the geopolitical context shortly before World War I.

Keywords: Sarajevo assassination, World War I, Bosnia and Herzegovina, Japan, Formosa, management of colonies.

Uvod

Nakon rusko-japanskog rata (1904–1905) sljedeći veliki rat u koji je ušao Japan bio je Prvi svjetski rat.¹ Za razliku od rusko-japanskog rata, dosadašnja historiografija u Japanu nije obraćala pažnju na istraživanje japanskog diskursa o jednom od povoda Prvog svjetskog rata, tj. Sarajevskom atentatu. Odmah poslije atentata, 28. lipnja, japanska ambasada u Beču poslala je Ministarstvu vanjskih poslova u Tokiju telegram o tome.² Međutim, sam atentat za japansku diplomatsku politiku nije predstavljao ništa više od pukog okidača Prvog svjetskog rata.³ Stoga japanskim historičarima nedostaje perspektiva za analiziranje samog Sarajevskog atentata. S druge strane, ni historiografija Bosne i Hercegovine nije obraćala pažnju na pitanje kako se taj atentat predstavljao u tekstovima u istočnoj Aziji vjerovatno zbog toga što nema historičara koji razumiju jezike istočne Azije.

¹ Rusko-japanski rat izazvao je jak odjek u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Naprimjer, dvije grupe muslimana su se u kotaru Višegrad tukle “na način rusko-japanskog rata”; Rusko-japanski rat u Višegradu, *Hrvatski dnevnik*, II, br. 171, Sarajevo, 31. 7. 1907, 4. S druge strane, djeca su “ratovali poput tada zaraćenih Rusa i Japanaca” čak i u Zagrebu. Vidi: Iskra Iveljić, *Očevi i sinovi. Privredna elita Zagreba u drugoj polovici 19. stoljeća*, Leykam international, Zagreb, 2007, 313.

² 日本外交文書デジタルアーカイブ <http://www.mofa.go.jp/mofaj/annai/honsho/shiryo/archives/DT0001/0003/0002/0006/0087/index.djvu>. 1. Poslije Prvog svjetskog rata Ministarstvo vanjskih poslova u Tokiju zaključilo je da je Austro-Ugarska koristila taj atentat kao opravdanje za rat protiv Srbije. 外務省歐米局第二課, 「セルブ・クロアート・スロヴェエヌ」王國建國史, 東京, bez datuma, 31.

³ 恵美東臺, 歐洲大變局, 東京: 帝國圖書普及會, 1914, 9; 伊達源一郎 (編), 現代歐洲, 東京: 民友社, 1914, 47; 大野春秋, 世界の大戦, 東京: 成蹊大書院, 1914, 18; 大日本文明協會 (編), 歐洲大亂の経験, 東京: 大日本文明協會事務所, 1916, 1; 吉野作造, 現代の政治第二 歐洲戦局の現在及び将来, 東京: 實業之日本社, 1916, 1; 長瀬鳳輔, 巴爾幹半島, 東京: 通俗大學會, 1916, 7; 長瀬鳳輔, 歐洲大亂の真相, 東京: 龍川社, 1917, 100; 山口圭蔵, 歐洲大戦と日本の将来, 東京: 東京寶文館, 1917, 36. Rasprava navedenih tekstova o Sarajevskom atentatu odvija se u kontekstu sukoba između pangermanizma i panslavizma, osim članaka Sakuza Yoshina, 吉野作造, n. d., 8.

Ipak, Japan je tada bio zainteresiran za Bosnu i Hercegovinu, preciznije za šumarstvo u njoj, kao uzor za Formosu, jer su se, prema riječima Ludwiga Dimitza, obje države bavile moderniziranjem šumarstva.⁴ Robert Michel tvrdi kako je oko 1910. godine naišao na auto s Japancima u kotlini Vrbasa.⁵ Bosna i Hercegovina, dakle, prije Prvog svjetskog rata Japancima nije bila apsolutno *terra incognita*, iako je to poznavanje bilo u ograničenoj mjeri.

Svrha je ovog rada popunjavanje navedene praznine u nauci. Istražujemo kako je Sarajevski atentat predstavljan u tadašnjim japanskim listovima, pogotovo prije početka Prvog svjetskog rata, jer su listovi igrali važnu ulogu u kreiranju javnog mišljenja. Ovdje ne analiziramo samo listove u Tokiju nego i dva lista u prefekturi Shizuoka te tri lista u japanskim kolonijama.⁶

Analizom različitih listova moguće je pokazati tadašnju višestranu predstavu Japana o tom atentatu. Istovremeno provjeravamo ko su bili japanski posjetoci u onoj mjeri koliko je to danas moguće uvidom u pristupačne nam izvore, što omogućuje razumijevanje konteksta u kome se tada nalazila Bosna i Hercegovina među Japancima.⁷

Japanci u Bosni i Hercegovini prije Sarajevskog atentata

Grupa Japanaca posjetila je Sarajevo 15. siječnja 1902. da istraži sudski sistem u Bosni i Hercegovini.⁸ Ona se sastojala od četiri Japanca: “Sogen Suzuki, predsjednik vrhovnog suda na Formosi, Z. Nakamura, vladin tajnik u Tokiju, Kozo

---

⁴ Ludwig Dimitz, *Die forstlichen Verhältnisse und Einrichtungen Bosniens und der Hercegovina mit einem allgemein orientierenden Natur – und Kulturbilde und einer Karte dieser Länder*, Wien: Wilhelm Frick, k. u. k. Hofbuchhandlung, 1905, IV; Japanska vlada je 1899. godine odlučila dodijeliti mu japansku medalju za njegovu uslugu japanskim tehničarima koji su istraživali upravljanje šumama u Austriji; Japan Center for Asian Historical Records (dalje: JACAR), Tokyo, Ref. A10112500400 (壠國農務省参事官ルドウィック、デミツツ以下二名叙勲ノ件).

⁵ Robert Michel, *Fahrten in den Reichslanden. Bilder und Skizzen aus Bosnien und der Hercegovina*, Deutsch-österreichischer Verlag, Wien und Leipzig, 1912, 139. Međutim, nismo sigurni jesu li oni zaista bili Japanci budući da on nije razgovarao s njima.

⁶ Shiba Riko analizira japansku sliku o Balkanu uglavnom prije 20. stoljeća u japanskim listovima. Međutim, ona ne obraća posebnu pažnju na Sarajevski atentat niti istražuje listove izvan Tokija. Vidi: “Riko Shiba, Images of the Balkans in the Japanese Media of the Meiji Period”, *Godišnjak za društvenu istoriju*, Udruženje za društvenu istoriju, br. 3, Beograd, 2011, 7–16.

⁷ Napominjemo da imena Japanaca pišemo na japanski način, tj. prezime ispred imena, osim citata iz bosanskog teksta.

⁸ Japanesen in Sarajevo, *Bosnische Post*, XIX, br. 12, Sarajevo, 16. 1. 1902, 2.

Hori, profesor, i Chisen Asahina, urednik u Tokiju.”⁹ “Z. Nakamura” je Nakamura Zekou (中村是公), mlađi brat Suzukija Sogena (鈴木宗言). On je bio savjetnik (参事官) na Formosi, iako ga iz napisa *Sarajevskog lista* upoznajemo kao vladinog tajnika u Tokiju.¹⁰ Svrha njihova dolaska bila je proučavanje zakona o zaštiti života i imetka s obzirom na sudski, katastarski, bezbjedonosni i žandarmerijski sistem u Bosni i Hercegovini. Pored toga, oni su dosta pažnje obraćali na ekonomski napredak, npr. pregledajući poljoprivrednu stanicu i ogledni ribnjak na Ilidži. Oni su 20. siječnja otputovali iz Sarajeva u Jajce da pregledaju hidroelektranu. Istovremeno, planirali su posjetiti zatvor u Zenici i državnu solanu u Donjoj Tuzli.¹¹ Poslije povratka, Suzuki je objavio članak o sudskom sistemu u Sjevernoj Americi i Evropi u kome spominje položaj sudaca u Bosni i Hercegovini.¹² Iste godine druga grupa koju je predvodio Goto Shinpei (後藤新平) s Nitobem Inazom (新渡戸稲造) posjetila je Austro-Ugarsku monarhiju da bi proučila metodu njenog upravljanja Bosnom i Hercegovinom kao preporuku za upravljanje Formosom, iako o njima nema napisa u *Sarajevskom listu*.¹³ Goto je

⁹ Japanci u Sarajevu, *Sarajevski list*, XXV, br. 7, Sarajevo, 17. 1. / 4. 1. 1902, 2. Po napisu *Sarajevskog lista* oni su u Sarajevo stigli 16. siječnja. Međutim, prema sačuvanom telegramu, Japanci su 15. siječnja otputovali iz Mostara za Sarajevo, što odgovara napisu u listu *Bosnische Post*. Ovdje moramo imati na umu mogućnost da se taj telegram ne odnosi na navedenu grupu jer se u njemu ne navode imena. S druge strane, *Sarajevski list* izlazio je svaki drugi dan, zbog čega je bilo moguće da promaši datum. Drugi napis o njima u listu *Bosnische Post* zapravo odgovara drugoj arhivskoj građi. Dakle, arhivska građa odnosi se na Suzukijevu grupu. 朝比奈知泉 (Asahina Chisen) je bio novinar *Tokio-Nichinichi-Shinbun*, dok drugoga čovjeka, “Kozo Hori”, ne možemo identificirati – u listu *Bosnische Post* naveden je kao “Kozo Mori, Professor an der Polizei – und Gefängnisschule zu Formosa”. Die Abreise der Japaner von Sarajevo, *Bosnische Post*, XIX, br. 17, Sarajevo, 22. 1. 1902, 3. 森孝三 (Mori Kozo) se spominje kao profesor na popisu osoblja japanske vlade na Formosi. Dakle, *Sarajevski list* je pogriješio njegovo prezime. 臺灣總督府職員録明治三十六年, 臺北: 臺灣日日新報社, 1903, 114.

¹⁰ JACAR, Tokyo, Ref. A10112572100 (奥洪國大蔵大臣ベンジャミン、フォン、カレードナギカリス以下六名叙勲ノ件); 臺灣總督府職員録明治三十五年, 臺北: 臺灣日日新報社, 1902, 2.

¹¹ Die Abreise der Japaner von Sarajevo, *Bosnische Post*, XIX, br. 17, Sarajevo, 22. 1. 1902, 3. Prema arhivskoj građi, oni su od 20. do 25. siječnja planirali posjetiti Jajce, Lašvu, Zenicu, Donju Tuzlu i Bosanski Brod; Arhiv Bosne i Hercegovine (dalje: ABiH), Sarajevo, Zemaljska Vlada u Sarajevu (dalje: ZVS), 1902, kut. 289, sign. 131-80/3. S druge strane, iz te košuljice saznajemo da su u pitanju bila četiri čovjeka s pratiocem dr. Sylágyijem. I list *Bosnische Post* informira da je on bio njihov pratilac.

¹² 鈴木宗言, 司法制度に就いて. 臺灣協會會報, 東京: 臺灣協會, 1902, br. 51, 85.

¹³ JACAR, Tokyo, Ref. A10112572100; ABiH, Sarajevo, Zajednička Ministarstvo Finansija (dalje: ZMF), 1902, br. 13, 733. U prilogu su tri posjetnice: od Gota Shinpeija, Nitobea Inaze i Ouchija Ushinosukea. S druge strane, list *Bosnische Post* informira o jasnoj Gotovoj namjeri, tj. “an Ort und Stelle die Vorzüge dieser Verwaltung zur entsprechenden Verwerthung in Formosa kennen zu lernen”. Bosnien-Hercegovina als Muster für Formosa, *Bosnische Post*, XIX,

bio civilni guverner (民政長官) na Formosi, dok je Nitobe bio direktor Odsjeka za poljoprivredu (殖産局長) pod Gotom. Prema Gotovom dnevniku, oni su boravili u Sarajevu od 26. listopada do 1. studenoga 1902. godine.¹⁴ Odmah poslije dolaska predstavili su se ministru Kállayu, civilnom adlatu Kutscheri i vojnom guverneru Appelu. Posjetili su u prvom redu ekonomske i kulturne ustanove kao što su poljoprivredna stanica i ogledni ribnjak na Ilidži, tvornica duhana, srednja tehnička škola (Forst u. Bau Schule), čaršija, šerijatska sudačka škola, ergela (Hengstdepot), Zemaljski muzej itd. Neposredno prije odlaska predali su Zemaljskoj vladi molbu u kojoj zahtijevaju informacije o kotarskoj pripomoćnoj zakladi (Bezirksunterstützungsfond) i novouvedenom plugu (Wendepfluge).¹⁵ Na osnovu toga zaključujemo da je jedan od razloga njihovog posjeta bio razmatranje poljoprivredne politike u Bosni i Hercegovini. Nakon povratka, Nitobe hvali napredak poljoprivrede Bosne i Hercegovine pod austrougarskom upravom u usporedbi s “neredom (紊亂)” za vrijeme Turske.¹⁶ On naročito ističe ulogu austrougarske vlade kao zaštitnika na polju poljoprivrede navodeći poljoprivrednu stanicu, oplemenjivanje vrsta konja i svinja te iskorjenjivanje kuge kod goveda nakon uvođenja veterinarskog sistema u cijeloj Bosni i Hercegovini.¹⁷ Imajući na umu Formosu, on ključ ekonomskog, naročito poljoprivrednog, razvitka vidi u paternalizmu vlade jer je to najbolji način za nerazvijene i neobrazovane urođenike Formose. Na kraju svog rada kao razlog uspješnog upravljanja Bosnom i Hercegovinom on citira razgovor s Kállayem u kome se tvrdi da ovdje nema ničega što bi vlada mogla povjeriti slobodnoj volji naroda, osim rađanja.¹⁸

Dvije godine nakon posjete navedenih grupa, “dva činovnika japanske vlade”, tj. Ichijima Naoji (市島直治) i Niimoto Shikanosuke (新元鹿之助), boravili

---

br. 246, Sarajevo, 24. 10. 1902, 2. Ouchi Ushinosuke (大内丑之助) bio je savjetnik (参事官) na Formosi 1902. godine. 臺灣總督府職員録明治三十五年,臺北:臺灣日日新報社, 1902, 2. Formosa je postala japanska kolonija po Ugovoru iz Shimonosekija (1895. god.).

¹⁴ 後藤新平, 出張日誌明治三十四年, u: 後藤新平文書後藤新平記念館所蔵: デジタル版, R24, 東京: 雄松堂書店, 2009. Prije dolaska u Sarajevo oni su posjetili grad Tuzlu, fabriku uglja i solanu u Kreki i Siminom hanu te fabriku amonijak-sode u Lukavcu pod pratnjom okružnog predstojnika Foglára. Interessante Gäste, *Bosnische Post*, XIX, br. 249, Sarajevo, 28. 10. 1902, 3.

¹⁵ ABiH, Sarajevo, ZMF, 1902, br. 15, 916.

¹⁶ 新渡戸稲造, 慕斯尼亞の農政.臺灣協會會報, 東京: 臺灣協會, 1903a, br. 55, 330–331. Tada se riječ Turska (土耳其) koristila u smislu Osmanskog carstva.

¹⁷ Isti, 332; 新渡戸稲造, 慕斯尼亞の農政.臺灣協會會報, 東京: 臺灣協會, 1903b, br. 56, 378–380.

¹⁸ Isti, 381. Usp. Tomislav Kraljačić, *Kalajev režim u Bosni i Hercegovini (1882–1903)*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987, 514.

su u Sarajevu da “prouče naše šumarstvo”.¹⁹ Oni su zapravo bili tehničari japanske vlade na Formosi – Ichijima je bio šumarski a Niimoto željeznički tehničar. Jedan od njih je bio onaj s kojim je razgovarao Bernard Wieman, koji navodi da je taj Japanac rekao da želi upravljati japanskim šumama po uzoru na Bosnu i Hercegovinu.²⁰ Njih su dvojica stigli u Sarajevo 1. ožujka 1904. godine. Dva dana nakon toga, poslije pregleda tehničke škole, predstavili su se vojnom guverneru von Alboriju, civilnom adlatusu Kutscheri i vladinom savjetniku Buberlu. Od 5. do 11. ožujka pregledali su šumarsku željeznicu i pilane u Busovači, Zavidovičićima, Olovu itd. Njihov je interes u prvom redu bio usmjeren na sredstva transporta. Potom su preko Broda otišli u Rijeku.²¹

Pored toga, 27. kolovoza 1904. godine Zajedničko ministarstvo finansija obavijestilo je Zemaljsku vladu da će “Dr. Mochida” od 1. rujna putovati po Bosni da proučava šumarstvo. Istovremeno, najavljeno je da je u planu i ponovna posjeta Ichijime Naojija.²² Njih su dvojica zajedno posjetili firme Eissler und Ortlieb i Giuseppe Feltrineli und Co., a samo Mochida je planirao otići i u Busovaču, Zavidoviće, Han Pijesak i Olovo poslije 7. listopada 1904. godine.²³ Mochida je 10. listopada otputovao za Budimpeštu, dok je Ichijima duže vrijeme (od rujna 1904. do rujna 1905. god.) ostao u Sarajevu da prouči prije svega upravljanje šumama.²⁴ Njegov je konačni zaključak bio da je suradnja vlade i privatnih firmi ključ za uspješan ekonomski razvoj u koloniji, naročito u nerazvijenim oblastima, ali su od

¹⁹ Japanci u Sarajevu, *Sarajevski list*, XXVII, br. 28, Sarajevo, 22. 2. / 6. 3. 1904, 2; “Japanische Gäste”, *Bosnische Post*, XXI, br. 50, Sarajevo, 2. 3. 1904, 3; 臺灣總督府職員録明治三十七年, 臺北: 臺灣日日新報社, 1904, 22. i 49. Niimoto Shikanosuke je bio imenovan za direktora Odsjeka za željeznicu (鐵道部部长) na Formosi 1919. godine. 臺灣總督府職員録大正八年, 臺北: 臺灣日日新報社, 1919, 99.

²⁰ Bernard Wieman, *Bosnisches Tagebuch*, “Kempten und München: Verlag von Jos. Köselchen Buchhandlung”, 1908, 140. Prilikom posjeta Odsjeku za šumarstvo u Zemaljskoj vladi intenzivno su proučavali trošak premjeravanja prašume u Bosni i Hercegovini. Po vladinom izvještaju, oni su tada izjavili da preporučuju da se državna prašuma na Formosi premjeri i dotjera po uzoru na Bosnu i Hercegovinu. ABiH, Sarajevo, ZVS, 1904, kut. 124. sign. 154-2 / 2.

²¹ ABiH, Sarajevo, ZVS, 1904, kut. 124. sign. 154-2/2. Pozadina toga interesa je mišljenje da je razvoj saobraćaja temelj ekonomskog napretka. 新渡戸稲造, n.d., 1903b, 381.

²² ABiH, Sarajevo, ZVS, 1904, kut. 124. sign. 154-2/4. U arhivskim izvorima se ne spominje osobno ime Mochide. Nagađamo da je to bio Mochida Gunjuro (持田軍十郎), koji je u to vrijeme po naredbi Ministarstva poljoprivrede i trgovine studirao šumarstvo u Austriji. 持田軍十郎, 瑞西國及奥國留學修得學科二關スル論文, 東京: 農商務省山林局, 1906, 緒言; 官報, br. 6282, 東京, 10. 6. 1904, 247.

²³ ABiH, Sarajevo, ZVS, 1904, kut. 124. sign. 154-2/5; sign. 154-2/6; sign. 154-2/7.

²⁴ JACAR, Tokyo, Ref. A10112678200 (奥国ボスニア、ヘルチエゴウィナ州山林總裁勲三等カール、ペトラスチエク外二名叙勲ノ件).

velike koristi i mjere koje je vlada neposredno poduzimala.²⁵ S druge strane, zanimljivo je da on hvali politiku austrougarske uprave u vezi sa zakonodavstvom vezanim za šumarstvo budući da dotadašnji zakon nije u potpunosti promijenila, nego ga stalno poboljšavala i dopunjavala.²⁶ Kao i Nitobe, Ichijima težište postavlja na postepeno civiliziranje starosjedilaca kolonije na posredan način, tj. preko nadzora i kreiranja uzornog i oglednog sistema, mijenjajući postojeću tradiciju ili običaj u najmanjoj mogućoj mjeri.²⁷ Ovakva ocjena odgovarala je politici japanske vlade da poboljšava stanje na Formosi uvažavajući lokalne običaje.

Još jedan Japanac posjetio je različita mjesta u Bosni u svibnju 1911. godine u sličnu svrhu, tj. da proučava šumarstvo, naročito nekoliko šumarskih firmi.²⁸ Bio je to Moroto Kitaro (諸戸北郎), izvanredni profesor na Poljoprivrednom fakultetu Tokio-univerziteta. Prema njegovom mišljenju, privatno poduzetništvo iz oblasti šumarstva na Arisanu (阿里山) na Formosi vršilo se po ugledu na Bosnu i Hercegovinu, ali nije dalo rezultate. Za razliku od Ichijimine ocjene, on ističe da bi na Arisanu bolje bilo ponovo uvesti privatizaciju, usprkos postojećem neuspjehu, smatrajući na osnovu primjera Bosne i Hercegovine da je privatno poduzetništvo u šumarstvu efikasnije i korisnije, iako priznaje vladin doprinos u izgradnji šumarskih željeznica.²⁹

²⁵ 市島直治, *ボスニン、ヘルツイゴヴィナ國拓殖視察復命書*, 臺北: 臺灣總督府民政部殖産局, 1907a, 27, 72–74. i 172–173. Konkretno, on je pokazao primjer šumarske željeznice u Krivaji koju je vlada izgradila i pozajmljivala firmi Eissler und Ortlieb; Isto, 153–154.

²⁶ 市島直治, *ボスニン、ヘルツイゴヴィナ國林政及林業一斑*. 山林公報, 東京: 農商務省山林局, 1907b, br. 7, 68–69. Pri upisu zemljišta vlada je odredila njegovo pravo svojine uvažavajući tradicionalnu razliku između mirije i mulka. Isti, 92.

²⁷ 市島直治, n.d, 1907a, 48, 53 i 88. Nitobe austrougarsku stočarsku politiku prikazuje kao roditeljsku brigu. 新渡戸稲造, n.d, 1903b, 378. Istu ocjenu Kállayeve politike dao je Shinobu Junpei. 信夫淳平, *東歐の夢*, 東京: 外交時報社, 1919, 202. Taj stav iznose zbog toga što je Japanska vlada na Formosi težište postavila prije na civiliziranje, pogotovo ekonomsko, nego na asimiliranje. 許時嘉, *植民地体制における「文明」の両義性『台湾協會會報』の二言語使用の明暗構造への分析を通して*. 日本台湾学会報, 東京: 日本台湾学会, 2007, br. 9, 38. Poljoprivredna stanica na Ilidži nije bila poznata samo Japancima; Heinrich Renner, *Durch Bosnien und die Hercegovina kreuz und quer*, Dietrich Reimer Verlag, 1897, Berlin, 106–108.

²⁸ Npr. on je posjetio firmu Eissler und Ortlieb u Zavidovićima 16. svibnja, pilanu Gregersen 18. svibnja i pilanu Steinbeis u Dobrlinu 22. svibnja 1911. godine. 諸戸北郎, *澳國ダルマチヤ州 (Dalmatien) 及ボスニア、ヘルチエゴビア州 (Bosnien und die Herzegowina) 旅行日記及所感*. 大日本山林會報, 東京: 大日本山林會事務所, 1912, br. 350, 29–32. U to vrijeme on je od Ministarstva poljoprivrede i trgovine imao povjeren zadatak istraživanja riječnog transporta drva u Evropi. 諸戸北郎, *歐羅巴諸國ニ於ケル野溪留工事調査復命書*, 東京: 農商務省山林局, 1915, 緒言.

²⁹ 諸戸北郎, n. d., 1912, 36. Navedeni Nitobin rad hvali napor austrougarske vlade da zaštiti šumu od njene nesistematične upotrebe pod Turskom, ne baveći se temom menadžmenta šume. 新渡戸稲造, n. d., 1903a, 332.

Prema napisu *Hrvatskog dnevnika*, dva su Japanaca stigla u Sarajevo 19. prosinca, a druga dva 20. prosinca 1906. godine.³⁰ Prva dva Japanaca bili su “Totaro Humosika, potpredsjednik banke Formose” i “M. Majima, ravnatelj iste banke u Tokiu”. Njih nismo mogli identificirati iako smo pronašli potpredsjednika banke Formose po imenu Shimosaka Totaro. List *Bosnische Post* informirao je o njihovom odlasku 20. prosinca 1906. godine.³¹ Druga dva Japanaca bili su “dr. Rozo Kijimoto, privatni docent na sveučilištu u Kiotu” i “Kumaji Oschima, predsjednik policije u Formosi”. Međutim, prema intervjuu s Kijimotom i Oshimom, oni su posjetili Sarajevo nezavisno od prethodne dvojice.³² Kijimoto Rozo (雉本朗造) tada je studirao pravo na Univerzitetu u Leipzigu. Kasnije je bio jedan od članova trećeg odsjeka privremene komisije za istraživanje starih običaja Formose (臨時台湾旧慣調査会第三部), organizacije japanske vlade na Formosi čija je svrha bila izrada posebnih zakona za Formosu.³³ Po riječima Haruyame Meitetsua, navedeno putovanje Suzikija Sogena bilo je i u vezi s radom te komisije.³⁴ Drugi čovjek, tj. Oshima³⁵ Kumaji (大島久満次) posjetio je Sarajevo s namjerom da se upozna s upravnim, policijskim i obrazovnim sistemom u Bosni i Hercegovini.³⁶ Ipak, on taj sistem očito nije mogao detaljno istražiti jer su iz Sarajeva otputovali u petak navečer, tj. 21. prosinca.³⁷

Iz navedenog opisa japanskih posjeta očigledno je da je japanska vlada na Formosi nastojala što bolje proučiti i svestrano sagledati sudski, upravni, privredni i policijski sistem u Bosni i Hercegovini. Njoj je Bosna i Hercegovina bila jedan od uzora za upravljanje novom kolonijom, tj. Formosom.³⁸ O tome dvana-

³⁰ Japanci u Sarajevu, *Hrvatski dnevnik*, I; br. 291, Sarajevo, 20. 12. 1906, 5; br. 292, 21. 12. 1906, 6. Po napisu *Sarajevskog lista* prva dva člana stigla su 20. prosinca, a druga dva 21. prosinca 1906. godine. Međutim, list *Bosnische Post* navodi isti datum kao u listu *Hrvatski dnevnik*; Japanci u Sarajevu, *Sarajevski list*, 29; br. 150, Sarajevo, 8. 12. / 21. 12. 1906, 3; Eine japanische Studienkommission in Sarajevo, *Bosnische Post*, 23; br. 291, Sarajevo, 19. 12. 1906, 2; Die japanische Studienkommission in Sarajevo, *Bosnische Post*, 23; br. 292, Sarajevo, 20. 12. 1906, 2.

³¹ Abreise zweier Japaner, *Bosnische Post*, 23; br. 293, Sarajevo, 21. 12. 1906, 2.

³² H. Wagner, Japaner in Sarajevo, *Bosnische Post*, 23; br. 293, Sarajevo, 21. 12. 1906, 2.

³³ 春山明哲, 近代日本と台湾 – 霧社事件・植民地統治政策の研究, 東京: 藤原書店, 2008, 247.

³⁴ Isto, 270.

³⁵ Autor navedenog napisa pogrešno je dodao njegovom imenu slovo c.

³⁶ ABiH, Sarajevo, ZVS, 1906, kut. 51, sign. 19–63.

³⁷ Odlazak Japanaca, *Hrvatski dnevnik*, I; br. 294, Sarajevo, 24. 12. 1906, 6; Abreise zweier Japaner, *Bosnische Post*, 23; br. 294, Sarajevo, 22. 12. 1906, 3.

³⁸ U časopisu *Taiwan-Kyoukai-Kaiho* brojne su oblasti u svijetu bile predmet rasprave o upravljanju kolonijama. 松田吉郎, 台湾協会による世界植民地研究. 兵庫教育大学研究紀要, 神戸: 兵庫教育大学, 2003, br. 23, 34.

est godina nakon svoje posjete Sarajevu svjedoči i “gospodin Ouchi”, tj. Ouchi Ushinosuke, koji je bio član Gotove grupe 1902. godine. U tom svjedočenju on navodi da je u Sarajevu proveo nedjelju dana da bi se upoznao s načinom upravljanja teritorijom pod koncesijom (租借地) jer Bosna još nije bila anektirana.³⁹

Na kraju napominjemo to da je bilo i japanskih posjetilaca koji nisu imali veze s vladom na Formosi. Npr., oglas u *Hrvatskom dnevniku* od 21. veljače 1911. godine kaže da “sutra i prekosutra gostovat će u Društvenom domu japanska tragedkinja, umjetnica Hanako sa svojom družbom, članovima dvorskog kazališta u Tokiu”.⁴⁰ Tajnik u japanskoj ambasadi u Beču Shinobu Junpei boravio je u Sarajevu od 1. do 3. listopada iste godine.⁴¹ Sljedeće godine u Sarajevo je stigao “dr. Kerikichi Miyoe, jedan vrlo poznati liječnik u Tokiju”.⁴² Nadalje, “Nobu Watanabe, predsjednik Crvenog krsta iz Tokija, i dr. M. Akujama, guverner iz Tokija”, stigli su iz Mostara u Sarajevo 5. srpnja 1912. godine.⁴³

³⁹ 大観小観, 満洲日日新聞, br. 2410, 大連, 5. 7. 1914, 2. Vidi: fn. 13.

⁴⁰ Japanska umjetnica u Sarajevu, *Hrvatski dnevnik*, VI; br. 42, Sarajevo, 21. 2. 1911, 3. Autor napisa *Večernjeg sarajevskog lista* u vezi s njezinom tragedijom da “publika je bila iznenagjena grandioznom egzotičnošću ove japanske umjetnice, koja je pokazala, da je mala Japankinja velika umjetnica”. Japanska umjetnica u Sarajevu, *Večernji sarajevski list*, 34; br. 42, Sarajevo, 11. 2. / 24. 2. 1911, 3. Njen performans je bio planiran 29. i 30. travnja 1910. godine, ali je ipak bio otkazan zbog njene bolesti; Gastspiel der japanischen Tragödin Madame Hanako, *Bosnische Post*, 27; br. 92, Sarajevo, 22. 4. 1910, 3–4; Gastspiel Madame Hanako abgesagt, *Bosnische Post*, 27; br. 97, Sarajevo, 29. 4. 1910, 3. Hanako nije imala veze s dvorskim kazalištem. Međutim, prema predstavljenom komadu “Otake” i odnosu s Loiom Fuller, ona se sama identificira kao jedna od najpoznatijih glumica u cijeloj Evropi. O odnosu s Loiom Fuller svjedoči napis u listu *Bosnische Post*; Das Gastspiel der Madame Hanako, *Bosnische Post*, 28; br. 28, Sarajevo, 4. 2. 1911, 2; Usp. Takako Negishi, Madame Hanako (1868–1945): The geisha who became an actress on the early 20th century European stage. http://teapot.lib.ocha.ac.jp/ocha/bitstream/10083/49285/1/51_226-230.pdf, 2010, 227–228.

⁴¹ 信夫淳平, n. d., 186. i 231. Prema njegovom putopisu, njegov saputnik Takeshima Tojiro (竹島藤次郎) boravio je u Sarajevu do 2. listopada. Isto, 196. Drugog smo Japanca pronašli u listu *Hrvatski dnevnik* po kome je “Yeuchi Shigematsu, savjetnik, Japan” stigao u Hotel Europe 2. listopada 1911. godine. Međutim, u navedenom putopisu nema njegovog opisa, pa ga nismo mogli identificirati. Stranci prispjeli u Sarajevo, *Hrvatski dnevnik*, VI; br. 223, Sarajevo, 4. 10. 1911, 3.

⁴² Liječnik iz Tokija, *Sarajevski list*, 25; br. 104, Sarajevo, 27. 4. / 10. 5. 1912, 2; Japanski liječnik, *Hrvatski dnevnik*, 7; br. 107, Sarajevo, 11. 5. 1912, 2. Nismo ga mogli identificirati.

⁴³ Japanci u Sarajevu, *Sarajevski list*, 35; br. 148, Sarajevo, 23. 6. / 6. 7. 1912, 2. “M. Akujama” bi mogao biti Akijama Masanosuke (秋山雅之介), koji je tada bio savjetnik japanske vlade u Koreji. On je bio imenovan za člana japanskog predstavništva na Svjetskoj konferenciji Crvenog križa u Washingtonu 1912. godine. Odmah poslije njenog završetka, 21. svibnja 1912. godine, otputovao je iz New Yorka u Evropu po nalogu navedene vlade. Prema jednoj enciklopediji, svrha toga posjeta Evropi bila je prije svega posjeta Balkanu, pogotovo Bosni i Hercegovini, iako se taj izvor ne spominje. S druge strane, njegov saputnik nije bio “Nobu Watanabe” nego

Sarajevski atentat u japanskim listovima

Sarajevski atentat u listovima u Tokiju

O Sarajevskom atentatu sve novine u Tokiju izvještavaju 30. lipnja 1914. godine. Četiri lista izvještavaju da je srpski učenik Princip ubio nadvojvodu Franju Ferdinanda i njegovu suprugu puškom na ulici Sarajeva.⁴⁴ Ostali listovi prenijeli su pogrešno ime: Prinčić (プリンチチ) ili Serazevo (セラゼボ).⁴⁵ Ovo posljednje je proizlazilo iz brkanja s imenom grada Sarajeva.

U prvim izvještajima kao uzrok tog atentata navodi se sama aneksija Bosne i Hercegovine. Prema njima, Srbi u Bosni i Hercegovini namjeravali su uz pomoć Srbije kreirati srpsko carstvo. Njihova želja bila je osujećena aneksijom, zbog čega su se pojačali nezadovoljstvo i mržnja Srba prema Austro-Ugarskoj.⁴⁶ Npr., po napisu lista *Tokio-Asahi-Shinbun*, većina stanovništva u Bosni i Hercegovini, njih 1.600.000, jesu Srbi koji imaju antagonizam prema katoličkoj vlasti Austrije. Oni se nadaju uspostavljanju velikosrpskog carstva. Odbojnost prema austrougarskoj vladavini posebno se pojačava nakon Balkanskog rata zbog toga što je Austrija sprečavala Srbiji izlaz na Jadransko more.⁴⁷ Po toj shemi Srbi ili

---

grofica Ogasawara Sadako (小笠原貞子), članica istog predstavnništva čiji je šef Ozawa Takeo (小澤武雄). Nema, zapravo, među njenim ostalim članovima nikoga čije je ime “Nobu Watanabe”. Dakle, našem mišljenju treba daljnje istraživanje. 小澤武雄, 明治四拾五年五月第九回 萬國赤十字總會參列日記, 東京: 日本赤十字社, 1912, 119; 官報, br. 8658, 東京, 2. V. 1912, 36; 20世紀日本人名事典あ～せ, 東京: 日外アソシエーツ, 2004, 43.

⁴⁴ 犯人自白, 東京日日新聞, br. 13518, 東京, 30. 6. 1914, 2; 奧國皇儲暗殺詳報, 時事新報, br. 11076, 東京, 30. 6. 1914, 3; 奧國兇變, 中央新聞, br. 10579, 東京, 30. 6. 1914, 3; 奧皇儲兇變別報, 東京朝日新聞, br. 10038, 東京, 30. 6. 1914, 2.

⁴⁵ Prinčić u sljedećim listovima: 奧皇儲暗殺さる, 萬朝報, br. 7534, 東京, 30. 6. 1914, 2; 奧皇儲薨去公報, 讀賣新聞, br. 13353, 東京, 30. 6. 1914, 2; 遭難詳報, 日本, br. 9010, 東京, 30. 6. 1914, 1; 奧皇儲皇室的御不幸, 中央新聞, br. 10579, 東京, 30. 6. 1914, 1. Serazevo u sljedećim listovima: 痛まし奧皇儲, 讀賣新聞, br. 13353, 東京, 30. 6. 1914, 3; 奧皇太子暗殺, 都新聞, br. 9481, 東京, 30. 6. 1914, 2; 奧皇東宮同妃暗殺, 二六新報, br. 5667, 東京, 30. 6. 1914, 2; 奧皇太子及同妃暗殺せらる, 日本, br. 9010, 東京, 30. 6. 1914, 1. Iz navedenog je očigledno da se različita imena navode u istom listu, npr. *Chuou-Shinbun*, *Nippon* i *Yomiuri-Shinbun*; List *Chugai-Shogyo-Shinpo* uopće ne spominje ime.

⁴⁶ 奧國の一大不幸, 東京日日新聞, br. 13518, 東京, 30. 6. 1914, 2; 奧皇儲の兇變, 時事新報, br. 11076, 東京, 30. 6. 1914, 3; 悲惨なる奧帝室, 萬朝報, br. 7534, 東京, 30. 6. 1914, 2; 暗殺眞因, 讀賣新聞, br. 13354, 東京, 1. 7. 1914, 2; 奧國の凶變, 日本, br. 9011, 東京, 1. 7. 1914, 2.

⁴⁷ 奧皇儲暗殺, 東京朝日新聞, br. 10038, 東京, 30. 6. 1914, 2. Prema napisu u *Srpskoj riječi*, japanski oficiri su prilikom posjeta Srbiji izjavili da Srbija mora dobiti izlaz na more da bi bila jaka država na Balkanu. Japanci u Beogradu, *Srpska riječ*, 10; br. 112, Sarajevo, 24. 5. / 6. 6. 1914, 4.

Bosanci su smatrali da je nadvojvoda Ferdinand inicijator te aneksije.⁴⁸ Japanski listovi su uzrok tog atentata vidjeli u nezadovoljstvu Srba zbog aneksije Bosne i Hercegovine. Po drugom listu, taj je atentat bio rezultat emocija učenika izazvanih nezadovoljstvom mještana zbog aneksije i religijskog tlačenja.⁴⁹ Atentat se ovdje smatra posljedicom neuspjeha austrougarske vladavine, ali smo pronašli i mišljenje da je uzrok bila ideja osamostaljenja Slavena, nevezano za (ne)uspjeh austrougarske vladavine.⁵⁰ Zanimljiv je jedan feljton o karakteru Franje Ferdinanda u listu *Yomiuri-Shinbun* od 1. srpnja, u kome se njegovo ubistvo zbog anektiranja Bosne i Hercegovine uspoređuje s ubistvom Ita Hirobumija koji bio inicijator aneksije Koreje (1910. godine).⁵¹

Dakle, neposredno poslije atentata javljaju se listovi koji ovaj događaj povezuju s austrougarskim upravljanjem kolonijama, tj. Bosnom i Hercegovinom. U drugom se listu donosi zaključak da su se dotad neobrazovani i prema politici ravnodušni Slaveni nedavno počeli politički buditi i nastojati da se pripoje Srbiji.⁵²

Faktor države Srbije sugerira se od početka s obzirom na pozadinu atentata, pa se u vezi s nezadovoljstvom Srba i njihova politička ideja, tj. ideja Velike Srbije, često spominje kao pozadina tog događaja. Izvor japanskih listova o istrazi atentata u prvom su redu novinski izvještaji u Beču. Dakle, oni su jednostrano informirali da iza tog atentata stoji djelovanje ideje Velike Srbije. Na to tumačenje naročito je utjecao izvještaj o iskazu atentatora da je narodna stranka u

---

⁴⁸ 奥國兇變の影響, 萬朝報, br. 7534, 東京, 30. 6. 1914, 2; ハップスブルグ家の不幸, 二六新報, 東京, br. 5667, 30. 6. 1914, 1; 暗殺されたる兩殿下, 都新聞, br. 9481, 東京, 30. 6. 1914, 2; 聰明なりし奥皇儲, 時事新報, br. 11076, 東京, 30. 6. 1914, 3; 奥國皇太子及同妃暗殺せらる, 日本, br. 9010, 東京, 30. 6. 1914, 1; 奥國皇室の兇變, 東京朝日新聞, br. 10038, 東京, 30. 6. 1914, 2; 奥國皇儲暗殺, 東京朝日新聞, br. 10038, 東京, 30. 6. 1914, 2. List *Miyako-shinbun* je pogriješio napisavši da je godina aneksije bila 1911. umjesto 1908.

⁴⁹ 皇儲遭難真相, 中外商業新報, 東京, 30. 6. 1914, 3. Nekoliko listova problem austrougarske vladavine vidi u odsustvu jedinstva među njenim građanima. List *Nippon* postavlja pitanje da li je aneksija bila korisna imajući na umu navedeno stanje, dok list *Tokio-Asahi-shinbun* preporučuje da se slavenskim narodima dodijeli politička sloboda umjesto asimilacionizma; 奥國の凶變, 日本, br. 9011, 東京, 1. 7. 1914, 2; 奥國の今後, 東京朝日新聞, br. 10044, 東京, 6. 7. 1914, 4.

⁵⁰ 奥國の凶變, 東京朝日新聞, br. 10038, 東京, 30. 6. 1914, 3.

⁵¹ 前皇儲の面影 (上), 讀賣新聞, br. 13354, 東京, 1. 7. 1914, 3. 伊藤博文 (Ito Hirobumi) je bio knez i prvi premijer (1885–1888). Nakon što je Koreja postala protektorat Japana 1905. godine, on se naimenovao za prvog protektora Koreje (韓国統監). Žrtva atentata postao je 26. listopada 1909. godine.

⁵² 悲惨なる奥帝室, 萬朝報, br. 7534, 東京, 30. 6. 1914, 2; 奥皇室の兇變, 時事新報, br. 11076, 東京, 30. 6. 1914, 3.

Beogradu obezbijedila oružje za taj atentat.⁵³ List *Tokio-Nichinichi-Shinbun* kritizira “megalomaniju (誇大妄想)” Srba objašnjavajući historijske uzroke mržnje Srba prema Austro-Ugarskoj, konkretno aneksiju.⁵⁴ Ipak, ima tu brkanja riječi. U jednom napisu lista *Yorozu-Choho* se kaže da je Franjo Ferdinand antislavist, dok se u drugom napisu citira da je on protiv ideje Velike Srbije.⁵⁵ S druge strane, pronašli smo tu i riječ panslavizam. Npr., list *Niroku-Shinpo* u prvom izvještaju atentat vidi kao posljedicu sukoba pangermanizma i panslavizma.⁵⁶ Kako se rat zahuktava, kao kontekst se sve više postavlja sukob između pangermanizma i panslavizma, umjesto ideje Velike Srbije, koja se počinje posmatrati kao jedan od ogranaka panslavizma. Npr., list *Chugai-Shogyo-Shinpo* iznosi da je u pozadini rata sukob Slavena i Germana, tvrdeći istovremeno da je izvor srpsko-austro-ugarskog antagonizma aneksija Bosne i Hercegovine jer Srbi smatraju da ona s historijskog i nacionalnog gledišta mora pripasti Srbiji.⁵⁷ Napis drugog lista pojašnjava da “ne moramo zaboraviti da pansrpski nije ništa drugo do panslavenski pokret”.⁵⁸ S vremenom sam atentat izlazi iz fokusa izvještavanja i prepušta mjesto diplomatsko-historijskom faktoru u vezi s njim. Tako napis jednog lista čak tvrdi da atentat nije ništa drugo do li okidač očitovanja potencijalnog srpsko-austro-ugarskog antagonizma.⁵⁹

Kako srpsko-austro-ugarski odnos postaje predmetom razmatranja u diplomatskim odnosima evropskih velesila, obje države se svode na zastupnike panslavizma i pangermanizma.⁶⁰ Jasan primjer za to daje list *Yomiuri-Shinbun*: on

⁵³ 皇儲暗殺後報, 讀賣新聞, br. 13357, 東京, 4. 7. 1914, 2; 兇漢自白, 東京朝日新聞, br. 10042, 東京, 4. 7. 1914, 2; 暗殺者自白, 中外商業新報, br. 10128, 東京, 4. 7. 1914, 2; 壘塞激論歇まず, 東京日日新聞, br. 13523, 東京, 5. 7. 1914, 2; 暗殺者自白, 日本, br. 9015, 東京, 5. 7. 1914, 2; 暗殺者自白, 夕刊中央新聞, br. 10584, 東京, 5. 7. 1914, 1; 凶徒の自白, 時事新報, br. 11083, 東京, 7. 7. 1914, 2.

⁵⁴ 壘露と巴爾幹, 東京日日新聞, br. 13527, 東京, 9. 7. 1914, 5.

⁵⁵ 壘國兇變の影響, 萬朝報, br. 7534, 東京, 30. 6. 1914, 2; 壘獨露佛紙哀悼, 萬朝報, br. 7535, 東京, 1. 7. 1914, 2. Napis u listu *Tokio-Nichinichi-Shinbun* smatra da panslavizam znači pokret Srba za pripojenje Bosne i Hercegovine Srbiji; 壘露と巴爾幹, 東京日日新聞, br. 13527, 東京, 9. 7. 1914, 3.

⁵⁶ ハップスブルグ家の不幸, 二六新報, br. 5667, 東京, 30. 6. 1914, 1.

⁵⁷ 壘塞反威史, 中外商業新報, br. 10124, 東京, 30. 7. 1914, 3.

⁵⁸ 好戦兇塞爾維, 中央新聞, br. 10606, 東京, 27. 7. 1914, 3. Isto mišljenje pronašli smo i u drugim listovima; 壘塞關係如何, 日本, br. 9019, 東京, 9. 7. 1914, 2; 壘塞交渉の開始, 東京日日新聞, br. 13547, 東京, 29. 7. 1914, 3.

⁵⁹ 塞爾維の兵力は, 中央新聞, br. 10607, 東京, 28. 7. 1914, 3.

⁶⁰ 壘國の要求に就て, 東京日日新聞, br. 13544, 東京, 26. 7. 1914, 3; 壘塞間の危機, 時事新報, br. 11104, 東京, 28. 7. 1914, 4; 東歐再び大亂歟, 二六新聞, br. 3, 東京, 28. 7. 1914, 1; 壘

na početku, 6. srpnja 1914. godine, informira da se uzrok srpsko-austrougarskog antagonizma nalazi isključivo u diplomatskom sukobu u vezi s izlazom na Jadransko more, ali kasnije, 27. srpnja iste godine, umjesto srpsko-austrougarskog antagonizma kao historijsku pozadinu ističe rusko-austrougarski antagonizam na Balkanu.⁶¹ U broju od sljedećeg dana pronašli smo čak tumačenje da Rusija pomaže slavenskim državama na Balkanu koje su bedem pangermanizmu.⁶² U skladu s tim pojavile su se diskusije o budućoj diplomaciji Japana. Općenito, listove zanima ekonomski utjecaj prijetećeg rata širom Evrope, a ne konkretno Sarajevskog atentata. Naročito su izvještavali o mogućnosti posrednog negativnog udara na trgovinu raskošnom robom, npr. sirovom svilom.⁶³

Pored toga, bilo je nekoliko napisa o budućem položaju Japana u novom geopolitičkom kontekstu. Jedan članak ističe to da bi ovaj rat bio najbolja prilika za propast “bijelega rase (白人)” i razvitak “žute rase (黄人)”.⁶⁴ Ova je dihotomija tada bila popularna pod nazivom “azijska Monroeova doktrina”, naročito kao reakcija na antijapanski pokret u Kaliforniji i “Žutu opasnost” u Europi.⁶⁵ Istodobno, to sugerira da japanski interes nije bio usmjeren na samu Evropu nego prije na Aziju, naročito Istočnu Aziju. Zanimljiva je izjava Oishija Masamija, korištena u raznim listovima, koja ističe da Japan u prvom redu mora jačati i širiti svoj utjecaj na Kinu za vrijeme predstojećeg rata, kada evropske velesile ne budu mogle

---

塞事件の背景, 東京日日新聞, br. 13547, 東京, 29. 7. 1914, 3; 東歐の風雲, 中外商業新報, br. 10123, 東京, 29. 7. 1914, 1; 紛亂の眞因, 萬朝報, br. 7564, 東京, 30. 7. 1914, 3; 開戦遠因, 二六新聞, br. 5, 東京, 30. 7. 1914, 3; 東歐の戦雲, 日本, br. 9040, 東京, 30. 7. 1914, 2; 歐洲大亂記 (一), 東京日日新聞, br. 13553, 東京, 4. 8. 1914, 7. U listu *Tokio-Asahi-shinbun* 28. srpnja 1914. godine iščitavamo da je neposredna pozadina pansrpski pokret, a da je posredno riječ o sukobu pangermanizma i panslavizma; 近東の一大紛争, 東京朝日新聞, br. 10066, 東京, 28. 7. 1914, 3; 喧嘩の尻押, 東京朝日新聞, br. 10066, 東京, 28. 7. 1914, 5. S druge strane, jedan napis uzrok srpsko-austrougarskog sukoba vidi u pitanju o carini svinjetine, prikazujući faktor Rusije kao sporedan; 啞み合ひの因は, 夕刊中央新聞, br. 10607, 東京, 28. 7. 1914, 2.

⁶¹ 塹塞の軋轢, 讀賣新聞, br. 13359, 東京, 6. 7. 1914, 1; 塹塞問題と露國, 讀賣新聞, br. 13380, 東京, 27. 7. 1914, 1.

⁶² 露國と巴爾幹 (一), 讀賣新聞, br. 13381, 東京, 28. 7. 1914, 3. Ovdje se riječ panslavizam koristi u posebnom smislu aneksije slavenskih država na Balkanu prije rusko-japanskog rata.

⁶³ 塹塞問題と糸, 中外商業新報, br. 10152, 東京, 28. 7. 1914, 7; 塹塞事件と生糸, 中央新聞, br. 10608, 東京, 29. 7. 1914, 2; 塹塞戦と生糸, 夕刊二六新聞, br. 4, 東京, 29. 7. 1914, 1; 塹塞開戦影響, 讀賣新聞, br. 13384, 東京, 31. 7. 1914, 2; 對歐生糸貿易, 日本, br. 9042, 東京, 1. 8. 1914, 2.

⁶⁴ 全歐亂れなば?, 二六新聞, br. 3, 東京, 28. 7. 1914, 1.

⁶⁵ 山室信一, アジア認識の基軸; u: 近代日本のアジア認識. (gl.ur. 古屋哲夫), 東京: 緑蔭書房, 1996, 32–33.

priuštili sebi intervenciju.⁶⁶ U listu *Niroku-Shinbun* tvrdi se da Japan mora eliminirati evropske velesile zajedno s Kinom, dok se u *Jiji-Shinpo* ističe da se Japan mora proširiti na račun Kine.⁶⁷ U svakom slučaju, razvitak “žute rase” Japancima je prije svega značio korist u Istočnoj Aziji. S druge strane, kao zastupnika “bijele rase” uglavnom se tretira Rusija. U listu *Tokio-Nichinichi-Shinbun* navodi se da bi predstojeći rat Japanu bio najbolja prilika za rješenje pitanja Mandžurije jer bi Rusija svu pažnju morala posvetiti ratu u Europi.⁶⁸ S druge strane, drugi napis tvrdi da bi, ako bi se evropsko pitanje riješilo mirno, Rusija svoj diplomatski interes ponovo usmjerila prema Dalekom Istoku, zbog čega treba povećati vojsku.⁶⁹

Nadalje, ponekad se u napisima o balkanskim narodima javlja ismijavanje “bijele rase”. Npr., u listu *Jiji-Shinpo* Bosanci se prikazuju kao “neobrazovani i djetinjasti”.⁷⁰ Po toj shemi, civiliziran narod nastoji donijeti divljacima civilizaciju, no baš zbog toga taj civilizirani narod, naročito njegovog zastupnika nadvojvodu Franju Ferdinanda, ovaj nedovoljno civilizirani narod mrzi. Predstava japanskih listova o Bosni i Hercegovini odnosno Balkanu tu se prepliće s predstavom Japana o svojim kolonijama. Kao primjer za to može poslužiti napis u kome se tvrdi da bitka sa Srbijom austrijskoj vojsci mora biti mučna kao što je to Japanu bilo krvavo osvajanje “divljih urođenika (生蕃)” na Formosi.⁷¹

Na kraju spominjemo to kako se u nekoliko listova informira i o odnosu između nadvojvode Franje Ferdinanda i Japana. U listu *Yorozu-Choho* spominje se njegov posjet Japanu oko 1890. godine, dok list *Yukan-Chuo-Shinbun* informira o njegovom posjetu Japanu kolovoza 1894. godine.⁷² List *Yomiuri-Shinbun* najdetaljnije piše o tome: nadvojvoda je u Nagasaki došao 2. kolovoza 1893. godine. Posjetio je nekoliko mjesta i susreo se s carem Meijijem. Poslije toga je 22. kolovoza otputovao iz Yokohame.⁷³ Ispravan datum njegovog posjeta je kolovoz 1893. godine. Mislimo da je namjera tih napisa bila skrenuti što veću pažnju japanskih čitatelja na taj atentat jer su i on i Sarajevo općenito većini Japanaca bili nepoznati.

⁶⁶ 壙塞開戦せば支那に活動せよ, 中外商業新報, br. 10154, 東京, 30. 7. 1914, 3.

⁶⁷ 國際關係, 二六新聞, br. 4, 東京, 29. 7. 1914, 1; 東歐の戦雲と日本, 時事新報, br. 11106, 東京, 30. 7. 1914, 3.

⁶⁸ 和戦兩難, 東京日日新聞, br. 13546, 東京, 29. 7. 1914, 3.

⁶⁹ 壙塞戦と増師, 中央新聞, br. 10609, 東京, 30. 7. 1914, 2.

⁷⁰ 壙皇室の兇變, 時事新報, br. 11076, 東京, 30. 6. 1914, 3.

⁷¹ 刃は將に□れん, 時事新報, br. 11104, 東京, 28. 7. 1914, 6. Mjesto □ je nečitko.

⁷² 暗殺されし兩殿下, 萬朝報, br. 7534, 東京, 30. 6. 1914, 3; 本邦の風光美術を御嘆賞遊さる, 夕刊中央新聞, br. 10579, 東京, 30. 6. 1914, 2.

⁷³ 壙國前皇儲と日本, 讀賣新聞, br. 13354, 東京, 1. 7. 1914, 2.

Sarajevski atentat u listovima u prefekturi Shizuoka

Jedan napis u listu *Tokio-Asahi-Shinbun* diskutira 30. srpnja 1914. godine o utjecaju aktualnog rata na japansku trgovinu lakiranim predmetima, pogotovo iz Shizuoke. Prema njemu, rat na Balkanu nema neposrednog utjecaja, ali posredno utječe negativno jer se trgovina lakiranim predmetima odvijala preko Njemačke i Francuske.⁷⁴ Prefektura Shizuoka nalazi se oko 200 km zapadno od Tokija i u to vrijeme bila je prefektura srednje veličine.⁷⁵ U ovom smislu, ona je dobar primjer za lokalne odjeke Sarajevskog atentata u Japanu.

U prefekturi Shizuoka tada su izlazila dva lista, *Shizuoka-Shinpo* i *Shizuoka-Minyu-Shinbun*. Oba informiraju o Sarajevskom atentatu već 30. lipnja. U listu *Shizuoka-Shinpo* kao krivac za to spominje se samo “učenik iz Bosne”, dok se u listu *Shizuoka-Minyu-Shinbun* navodi da je “učenik srednje škole Pranski (プランスキ), izgleda, Srbin” ili “učenik Serazeru (セラゼル)”.⁷⁶ List *Shizuoka-Minyu-Shinbun* 1. srpnja citira mišljenje Uchide Kosaija da je motiv tog atentata mržnja Bosanaca prema nadvojvodi Franji Ferdinandu zbog aneksije Bosne i Hercegovine.⁷⁷ Čak i kad izgleda kao da je srpsko-austrougarski rat neizbježan, list *Shizuoka-Shinpo* u vezi s atentatom tvrdi da je austrijska aneksija Bosne i Hercegovine pojačala srpski antagonizam prema Austriji, što je pratilo širenje ideje Velike Srbije.⁷⁸ Takvo mišljenje vidjeli smo i u listovima u Tokiju. Npr., u listu *Shizuoka-Shinpo* 29. srpnja general-potpukovnik Fukuda navodi da taj atentat nije bio “običan događaj” imajući na umu goruću opasnost od rata u cijeloj Evropi, koja je proizišla iz političkih i diplomatskih promjena poslije tog atentata.⁷⁹ Međutim, ovu priču je list *Jiji-Shinpo* već objavio u Tokiju 28. srpnja. Iz ovog vidimo da se lokalni list oslanjao na vijesti iz Tokija. Kako rat postaje sve izvjesniji, na površini se javlja poznata shema, tj. sukob pangermanizma i panslavizma.⁸⁰ Naročito je

---

⁷⁴ 塙塞開戦と漆器, 東京朝日新聞, br. 10068, 東京, 30. 7. 1914, 4.

⁷⁵ Broj stanovništva u toj prefekturi je 1.550.387 po statistici za 1920. god., dok u Tokiju iznosi 3.699.428. 大正九年国勢調査.file:///C:/Users/NEC-PCuser/Downloads/20a00200.pdf.

⁷⁶ 塙國東宮同妃暗殺, 静岡新報, br. 6669, 静岡, 30. 6. 1914, 2; 兩殿下薨去, 静岡民友新聞, br. 7152, 静岡, 30. 6. 1914, 2; 塙國皇太子同妃暗殺さる, 静岡民友新聞, br. 7152, 静岡, 30. 6. 1914, 2.

⁷⁷ 内田康哉子談塙皇室の兇變, 静岡民友新聞, br. 7153, 静岡, 1. 7. 1914, 1. Uchida Kosai je bio grof, političar i ministar vanjskih poslova (1911–1912, 1918–1923. i 1932–1933).

⁷⁸ 塞塙切迫, 静岡新報, br. 6696, 静岡, 27. 7. 1914, 1.

⁷⁹ 福田陸軍少將談全歐危機, 静岡新報, br. 6698, 静岡, 29. 7. 1914, 1. 福田雅太郎 (Fukuda Masataro) je bio general-potpukovnik od rujna 1911. Prije toga je radio kao vojni ataše u Beču.

⁸⁰ 卓上往來, 静岡民友新聞, br. 7180, 静岡, 28. 7. 1914, 1.

zanimljiv napis Morishite Kounana, objavljen 29. srpnja u listu *Shizuoka-Minyu-Shinbun*. Razmatrajući suvremeno stanje u shemi pangermanizma i panslavizma, on tvrdi da će Rusija smanjiti svoj interes za Daleki Istok jer se mora fokusirati na balkansko pitanje, što će japanskoj diplomaciji donijeti korist u Kini. Na osnovu toga tumačenja on hvali nadvojvodu Franju Ferdinanda kao žrtvu za mir na Orijentu.⁸¹ To mišljenje, tj. da Japan treba iskoristiti trenutni položaj ruske diplomacije da bi se proširio na račun Kine, ne razlikuje se od onoga u Tokiju.

Što se tiče sadržaja napisa u prefekturi Shizuoka u vezi s atentatom, do početka srpsko-austrougarskog rata ne primjećuje se velika razlika u odnosu na članke iz Tokija. Tu nije bilo posebnih analiza kakav će utjecaj promjena svijeta poslije tog atentata imati na prefekturu Shizuoka. Prije se ističe uloga Japana kao “civilizacijsko-humanitarnog vođe naroda Dalekog Istoka” kako bi se primjereno riješili problemi nastali smanjivanjem utjecaja evropske velesile u Aziji.⁸² Pitanje natjecanja oko kolonija postalo je jedan od okvira za razumijevanje tog atentata, odnosno toka brojnih događaja poslije njega. O tome jasno svjedoči jedan napis u kome se ističe da i ruska pomoć Srbiji i njemačka pomoć Austriji proizlaze iz politike razvijanja vlastitih kolonija.⁸³ Najzad, nakon što se rat već proširio na cijelu Evropu, tj. 4. kolovoza, jedan napis analizira njegov utjecaj na izvoz iz prefekture Shizuoka.⁸⁴

S druge strane, Sarajevski atentat se, kako je rat postajao ozbiljniji, postepeno gubio iz vidokruga novinara u prefekturi Shizuoka. Listovi se s vremenom više fokusiraju na pojašnjavanje političko-diplomatskog stanja u Evropi po shemi pangermanizma i panslavizma, kao što je npr. serijski napis “Austro-srpski rat i Rusija i Njemačka”.⁸⁵ Toj ravnodušnosti doprinosila je činjenica da jedna tragedija u udaljenoj zemlji nije imala neposredne veze sa životom stanovnika u prefekturi Shizuoka.

Sarajevski atentat u listovima u japanskim kolonijama

Shinobu Junpei u svom putopisu tvrdi da su prilike u Sarajevu slične onim u Keidžu (京城), tada glavnom gradu japanske Koreje.⁸⁶ Nadalje, rekao je da se izjava Baernreitera upotrebljiva kao princip upravljanja Korejom jer preporučuje civili-

⁸¹ 森下光南, 巴爾幹の問題, 静岡民友新聞, br. 7181, 静岡, 29. 7. 1914, 1. On umjesto panslavizam koristi riječ *zenrosyugi* (全露主義), što znači panrusizam.

⁸² 縦横無盡, 静岡新報, br. 6707, 静岡, 8. 8. 1914, 1.

⁸³ 通俗歐洲戦争 (八), 静岡新報, br. 6713, 静岡, 14. 8. 1914, 1.

⁸⁴ 歐洲大戦乱と本縣, 静岡民友新聞, br. 7186, 静岡, 4. 8. 1914, 2.

⁸⁵ 壘塞戦争と獨露 (一), 静岡民友新聞, br. 7187, 静岡, 5. 8. 1914, 1.

⁸⁶ 信夫淳平, n. d., 197.

ziranje i ekonomski napredak Bosne i Hercegovine kao politički princip.⁸⁷ Japanski diskurs tada je svoje kolonije posmatrao prije svega u usporedbi s Bosnom i Hercegovinom odnosno Balkanom. To da je ovdje predmet usporedbe Koreja umjesto Formose, proizlazi iz dva razloga. Kao prvo, austrougarska aneksija Bosne i Hercegovine desila se gotovo u isto vrijeme kad i japanska aneksija Koreje. S druge strane, zanimanje Japana nije bilo ograničeno samo na Formosu nego se proširilo na ostale kolonije, tj. Koreju i Madžuriju, naročito poslije rusko-japanskog rata.⁸⁸ Kako su listovi u tadašnjim kolonijama izvještavali o Sarajevskom atentatu? Na žalost, u bibliotekama u Japanu nismo mogli pronaći brojeve lista *Keijo-Nippo* iz Keidža prije 1915. godine. Dakle, ovdje ćemo predstaviti rezultate istraživanja listova iz Karafuta, Formose i Dairena.⁸⁹

S ovih triju teritorija, list iz Karafuta *Karafuto-Nichinichi-Shinbun* najmanje je informirao o Sarajevskom atentatu. Prvi izvještaj o tom atentatu pojavio se 2. srpnja, a u drugom izvještaju od 10. srpnja nalazi se samo slika nadvojvode i njegove supruge.⁹⁰ Dakle, atentat nije zauzimao glavno mjesto u tom listu.

U Formosi, datum prvog izvještaja o Sarajevskom atentatu je 1. srpnja, u kome se, kao citat iz Berlina, navodi: “učenik Prinčić (プリンチチ) je, izgleda, Srbin.”⁹¹ Nakon toga, ovaj list je ponekad informirao o toku uviđaja, postepeno skrećući pažnju na ideološku stranu, tj. ideju Velike Srbije.⁹² U skladu s tim citira se telegram iz Berlina da činovnici i vojnici u Beogradu stoje iza tog atentata.⁹³ Nakon početka srpsko-austrougarskog rata podlistak tvrdi da se uzrok tog atentata nalazi u aneksiji Bosne i Hercegovine od strane Austrije, usprkos tome što Bosna i Hercegovina pripada Srbiji s obzirom na naciju, kulturu i historiju. Ovdje je zanimljivo poređenje odnosa Srbije i Austro-Ugarske u albanskom pitanju s odnosom Rusije i Japana na Dalekom Istoku. Albanija je za Srbiju važna jednako kao Mandžurija za Japan. U ovom kontekstu austrougarska aneksija Bosne i

---

⁸⁷ Isto, 207. Ovdje se susrećemo s diskursom o civiliziranju “divljih urođenika” kao svrsi i u vezi s upravljanjem Formosom. 松田京子, 帝国の思考: 日本「帝国」と台湾原住民, 東京: 有志舎, 2014, 81.

⁸⁸ 吳宏明, 近代日本の台湾認識『台湾協会会報』『東洋時報』を中心に. u: 近代日本のアジア認識. (gl. ur. 古屋哲夫), 東京: 緑蔭書房, 1996, 212.

⁸⁹ *Karafuto* (樺太) na japanskom jeziku znači *Sahalin*. *Dairen* (大連) znači *Dalian* na Liaodong poluostrvu, koje je po Ugovoru iz Portsmoutha (1905. god.) bilo japanska teritorija pod koncesijom.

⁹⁰ 奥國の大奇禍, 樺太日日新聞, br. 2098, 豊原, 2. 7. 1914, 2; 樺太日日新聞, br. 2105, 豊原, 10. 7. 1914, 2.

⁹¹ 奥皇儲遭難, 臺灣日日新報, br. 5046, 臺北, 1. 7. 1914, 2.

⁹² 暗殺陰謀事件, 臺灣日日新報, br. 5059, 臺北, 14. 7. 1914, 2.

⁹³ 皇儲暗殺陰謀内容, 臺灣日日新報, br. 5053, 臺北, 8. 7. 1914, 2.

Hercegovine poredi se s eventualnom ruskom intervencijom u Koreji.⁹⁴ Ovdje se sam atentat kritizira kao maloumno djelo, ali se srpski zahtjev za Bosnom i Hercegovinom ipak smatra opravdanim. Japan i Srbija posmatraju se kao male novonastale države koje su pod pritiskom velesila, tj. ruske i austrougarske politike. Sarajevski atentat fungira kao ogledalo preko koga se reflektira geopolitički položaj Japana na Dalekom Istoku.

Napokon, u listu *Manshu-Nichinichi-Shinbun*, iz mjesta bližeg Rusiji, prvi izvještaj o tom atentatu objavljen je 1. srpnja. U njemu se kao atentator spominju tri imena: Princip, Prinčić i Sevo (セボ).⁹⁵ Već se nagađa da je to djelo moglo proizaći iz mržnje protiv Austrije u vezi s aneksijom Bosne i Hercegovine.⁹⁶ Istog dana feljton emitira glasinu da je pokojni Franjo Ferdinand bio inicijator agresivne austrijske diplomacije na Balkanu.⁹⁷ Sljedećeg dana se kaže da je ideološka pozadina panslavizam. U kontekstu historijskog reflektiranja Balkanski rat se tumači kao sukob između civilizacije i necivilizacije te da je poraz Turske u tom smislu balkanskim državama donio sreću. S druge strane, pojačao se njihov neprijateljski stav prema Austriji, čija je namjera bila proširenje svog utjecaja na Balkanu, npr. aneksijom Bosne i Hercegovine.⁹⁸

U ovom diplomatskom kontekstu taj atentat posmatra se kao sukob između austrijske diplomacije i politike balkanskih država. Dakle, ovdje se u vezi s panslavizmom ne spominje Rusija, nego se on tumači kao antiaustrijski pokret. Kasnije, kad je rat u Evropi postao izvjestan, tvrdi se da austrougarsko-srpski odnos nije ništa drugo nego njemačko-ruski odnos.⁹⁹ Kako se cijela Evropa približavala ratu, kao i u drugim listovima, interes vijesti se udaljavao od samog atentata. Obraćajući posebnu pažnju na diplomatski kontekst, odnosno Balkan, u kome se desio taj atentat, s druge strane, navedeni “gospodin Ouchi” na osnovu posjeta Bosni nagađa da je austrijsko tlačenje nakon aneksije izazvalo neposlušnost među Bosancima.¹⁰⁰ On jedan od uzroka tog atentata vidi u neuspjehu upravljanja kolonijama, ali u drugim napisima ipak više naglašava diplomatsku pozadinu ili ideološku stranu, tj. panslavizam.

⁹⁴ 塙塞の開戦 (一), 臺灣日日新報, br. 5074, 臺北, 29. 7. 1914, 2.

⁹⁵ 二兇漢素性, 滿洲日日新聞, br. 2406, 大連, 1. 7. 1914, 1; 兩殿下御遭難詳報, 滿洲日日新聞, br. 2406, 大連, 1. 7. 1914, 2; 塙匈國皇儲同妃暗殺, 滿洲日日新聞, br. 2406, 大連, 1. 7. 1914, 2.

⁹⁶ 塙國皇室の凶事, 滿洲日日新聞, br. 2406, 大連, 1. 7. 1914, 1.

⁹⁷ 大觀小觀, 滿洲日日新聞, br. 2406, 大連, 1. 7. 1914, 2.

⁹⁸ 塙匈國の難局, 滿洲日日新聞, br. 2407, 大連, 2. 7. 1914, 1.

⁹⁹ 塙露關係の危機 (上), 滿洲日日新聞, br. 2433, 大連, 28. 7. 1914, 1.

¹⁰⁰ 大觀小觀, 滿洲日日新聞, br. 2410, 大連, 5. 7. 1914, 2.

U svim listovima se prije svega analizira uloga Rusije u tom atentatu. U Karafutu, oblasti najbližoj Rusiji, usprkos tome, interes za atentat bio je najmanji. Naprotiv, geopolitičko gledište bilo je usvojeno u Formosi. U ovom kontekstu citira se navedena izjava Oishija Masamija da Japan mora proširiti svoj utjecaj na Kinu za vrijeme nastupajućeg rata jer će evropske velesile sigurno smanjiti svoj pritisak na Istok.¹⁰¹ S druge strane, taj se atentat u Dairenu tumačio s obzirom na upravljanje kolonijama. Ovdje moramo imati na umu da je predmet interesa u većini napisa bila prvenstveno diplomatska pozadina tog atentata. Za razliku od listova u Tokiju, ovdje se nigdje ne spominje pangermanizam, iako se analizira stav Njemačke u diplomatskim odnosima u Evropi. U svakom slučaju, Sarajevski atentat Japance je prije svega podsjećao na položaj Japana u svjetskom natjecanju za kolonije.

Zaključak

Općenito, veliki broj Japanaca je od 1902. do 1906. godine posjetio Bosnu i Hercegovinu, od kojih je većina bila kadar japanske vlade na Formosi, iako je poslije toga bilo nekoliko japanskih posjetilaca koji nisu imali veze s vladom na Formosi. Svrhe njihovih posjeta bile su različite: Suzukijeva grupa (1902) analizirala je sudski sistem, Ichijima (1904) šumarstvo, Humoshikina grupa (1906) bankarstvo, a Oshimina grupa (1906) policijski sistem. Međutim, glavna svrha njihovih posjeta bila je proučiti Bosnu i Hercegovinu u prvom redu kao uzor upravljanja novom japanskom kolonijom, tj. Formosom. U to vrijeme japanska vlada na Formosi patila je od budžetskog deficita.¹⁰² Zbog toga je morala povećavati svoj prihod privrednim unapređenjem. Zbog toga su dosta posjećivali privredne objekte, npr. hidroelektranu u Jajcu, državnu solanu u Donjoj Tuzli, poljoprivrednu stanicu i ogledni ribnjak na Ilidži, tvornicu duhana u Sarajevu, pilane u različitim mjestima itd. Nadalje, Gotova grupa (1902) tražila je od Zemaljske vlade dodatne informacije o kotarskoj pripomoćnoj zakladi i novouvedenom plugu. Iz japanskih posjeta očigledno je da je Japan gledao Bosnu i Hercegovinu donekle kao primjer upravljanja kolonijom.

Što se tiče napisa o Sarajevskom atentatu u listovima u Tokiju, prefekturi Shizuoka i kolonijama, nismo mogli pronaći jasnu razliku. Razlog za to se u prvom redu nalazi u tome što su se novinski izvještaji izvan Tokija oslanjali

---

¹⁰¹ 全歐の時局, 臺灣日日新報, br. 5075, 臺北, 30. 7. 1914, 1.

¹⁰² 吳宏明, n.d., 224.

na vijesti emitirane iz Tokija. Od početka se atentat tumači u vezi s idejom Velike Srbije. Austrougarska aneksija Bosne i Hercegovine, čijim inicijatorom se prikazivao nadvojvoda Franjo Ferdinand, smatrala se neposrednim uzrokom tog atentata. Naročito nakon proširenja vijesti da iza atentata stoje činovnici i vojnici u Beogradu, spomenuta ideologija, tj. ideja Velike Srbije, postala je uobičajena shema pomoću koje se razmatrao atentat ili tok događaja poslije njega. Kako rat postaje sve izvjesniji širom Europe, pažnja se skreće na širi diplomatski kontekst, tj. rusko-njemački i austrougarski odnos na Balkanu. U ovom kontekstu često se javlja shema sukoba dvije ideje: pangermanizma i panslavizma. Ovdje je zanimljivo to da listovi u kolonijama nisu spominjali pangermanizam, za razliku od onih u Tokiju, iako su prikazivali položaj Njemačke u kontekstu tadašnje evropske diplomacije.

Austrougarska aneksija Bosne i Hercegovine u listu *Taiwan-Nichinichi-Shinpo* poredila se s eventualnom intervencijom Rusije u Koreji. Preko austrougarske aneksije ovaj list opravdava japansku aneksiju Koreje, prikazujući istodobno opasnost od Rusije. Niz događaja od tog atentata do početka Prvog svjetskog rata podsjećao je Japan na njegov položaj u natjecanju evropskih velesila za dobijanje kolonija. Za to je najbolji primjer Oishijeva preporuka da za vrijeme rata Japan mora proširiti svoju teritoriju na Kinu. S druge strane, takvo mišljenje je pomogla jedna rasna ideologija, tzv. “azijska Monroeova doktrina”. Međutim, ona se nije odnosila na Kineze, koji su također pripadali “žutoj rasi”, nego samo na Japance. Japanu je Sarajevski atentat predstavljao više povod za promišljanje o svom položaju u novom geopolitičkom kontekstu nego uzrok Prvog svjetskog rata.

Discourse of Japanese Newspapers About Sarajevo Assassination

Summary

The aim of this paper is to explore how the Sarajevo assassination was discussed in Japanese newspapers before the First World War. We analyze them not only in Tokyo but also in the local town and the colonies to understand Japanese reaction on it as comprehensively as possible. In this regard we also turn our attention to the hitherto unknown side, i.e. Japanese visitors of Bosnia and Herzegovina before the First World War. It shows the context about Bosnia and Herzegovina in which its assassination was considered, i.e. context of governing colonies, especially Formosa. Both analyses explain what role played its assassination in Japanese mindset of world, and of her own position in the geopolitical context immediately before the First World War.

(Translated by author)